

SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE

LETO XIX, 2

EL VOCERO DE LA CULTURA ESLOVENA

Februar 1972

KOLIKO tihega nacionalnega kapitulantstva živi še danes v sodobnem slovenskem intelektualcu, ki ima za sabo že sto let nezadržanega narodnega vzpona, široko izpričano silo nacionalnega genija od umetnosti do znanosti, definitivno politično uveljavitev v telesu republike Slovenije – ki živi v evropsko razgibani prestolnici na poti k četrt milijona prebivalcev, ki vidi narodno kulturo institucionalizirano v visokih šolah in akademijah, ki vidi slovenske ladje pluti širom v svet iz slovenskega morja! Sredi česa pa se je moral odločiti Prešeren? Sredi kulture, ki si ni bila še niti na jasnem o alfabetu, sredi z nemščino preplavljene zatohle avstrijske province, sredi še vaške dvojezične Ljubljane, v senci tuje policije in tujega uradništva, v perspektivi večne Avstrije, večne dominacije Herrenvolka in Herrensprache! In odločil se je brez čopovskih kompleksov in vrazovskih kriz, s tisto prav tako monumentalno kakor samoumevno suverenostjo, ki jo lahko daje človeku samo globoka bivanjska ponižnost pred tem, kar je, pred To Pan, pred zakonom nature same. S tem se Prešeren nikakor ni odločil za ralo, rožmarin in bogkov kot. Odločil se je za D a usodi, ki ga je naredila Slovenca: za identifikacijo, ki ga je postavljala v skladnost z zgodovino in s kozmosom. V tej suverenosti ga ni potlej dosegel nihče med geniji slovenske besede: tudi Cankar ne.

Da si namreč zmožen takšne suverenosti, moraš biti preko še tako žlahtne literatske kompleksanosti. Moraš biti na polju čiste eksistence, ki je radirala ne samo vse zakonite osebne perspektive, ampak tudi vsak ozir na umetniško veljavnost. Za kaj takega moraš biti sposoben na vzponu k petdesetim letom zapisati brez samobjokovanja in brez zagrejenosti, s komaj nekaj otožnosti: „Moje ime je v slovenskem svetu izzvenelo.“

To je raven, kjer si Prešernova zemeljska zvestoba podaja roko s svetniško zvestobo slovenskega škofa Slomška.

alozj rebula

prešeren in krščanstvo
(slovenskim bogoslovcem 1971)

na prešernov dan — v devetnajsto leto

8. FEBRUAR. Prešernov smrti dan. Vstajenjska nedelja slovenske kulturne afirmacije. Dan neiztrohnjenega srca najčistejše slovenske ljubezni. Dan, ko iz ognja smrti vzleti nov Feniks, ki bo živel in pel, dokler bo živelo in utripalo slovenstvo. Dan nesmrtnosti slovenskega Genija. Naš veliki praznik.

PREŠERNOV dan, Prešernov mesec. V Prešernovem mesecu novo leto Slovenske kulturne akcije: februarja 1954 je zasvetila z manifestom svoje prisotnosti v razmetano in raztepeno slovensko zdomstvo. Osemnajst pomladi plodne setve, osemnajst jeseni dobrih in vrednih sadov. Mnogih stvaritev. Velikih duhovnih dejanj. V ljubezni do slovenstva povezanih zasnov in uresničenj. S Prešernovim duhom in po Prešernovih sledéh po vseh petih kontinentih v svobodi srca, duha in kreativnosti. Slovenska kulturna akcija v Prešernovem mesecu slavi svoj osemnajsti rojstni dan. V Prešernovem mesecu stopa še vedno mlada, bogata v zasnovah, prožna v zagonu, tvorna v ustvarjalnosti v devetnajsto pomlad svojega zorenja.

Znova so zorana polja na vseh kontinentalnih obrežjih slovenskega zdomstva za novo setev. Polnoletje je blizu. sonce slovenske kulturne ihte v zdomstvu se pné v zenit.

GLAS Slovenske kulturne akcije s temi stranmi začenja devetnajsto leto svojega poslanstva. Zaveda se velike, odgovorne naloge. Zaveda se, da s celotnim slovenstvom vred stoji na prelomnici dni, ki bodo morda za dolga desetletja, morda za stoletje in več, odločile slovensko bivanjsko usodo. V tej zavesti in v veri v živost in tvornost slovenskega genija vabi vse zveste sodelavce dozdanih let, da mu še naprej nudijo svojo ustvarjalno oporo in pomoč. Vabi tudi vse, ki so do zdaj stali ob strani, da se mu pridružijo naj kot dejavni sodelavci naj vsaj kot pozorni njegovi bralci. Vabi pa tudi vso slovensko kulturno javnost v zdomstvu in zamejstvu – tudi v domovini Sloveniji kolikor in kadar ji pride v roke, – da seže po njem in se s prebiranjem tega, kar je na njegovih osmih straneh zapisano, seznanja s slovensko kulturno tvornostjo, prisotnostjo in ustvarjalnostjo v velikem svetu. GLAS skuša zajeti, kolikor s skromnimi sredstvi in z redkimi sodelavci zmore, ves slovenski kulturni prostor, ki mu po pesnikovo „ni mejá“. Hoče biti iskrena in živa vez med vsemi slovenskimi kulturnimi ustvarjalci, med vsemi živimi dejavniki Prešernovega izročila in naročila: vsemu svetu in domovini vsej hoče znaniti najvišji krik slovenskega svobodnjaka:

*Živé naj vsi narodi,
ki hrepné dočakat' dan,
da, koder sonce hodi,
prepír iz sveta bo pregnan
da rojak
prost bo vsak
ne vrag, le sosed bo mejak!*

V PREŠERNOVEM mesecu, ob rojstnem dnevu Slovenske kulturne akcije znova kličemo vsem slovenskim ustvarjalcem v svetu, v zamejstvu in v domovini: sklenimo močno, nerazdružno vez, ki bo zmogla viharje in neurja na slovenskem nebu in nas vse družila po ohranjanju starih visokih vrednot in novih, plodnih stvaritvah slovenskega duha s plamenčo ljubeznijo Neiztrohnjenega srca večno živega slovenskega pevca – Ribičevega Franceta iz Vrbe pod trielavskimi snežaki.

urednik

LA FILOSOFÍA es hoy, como siempre, el campo en que se discuten, se aclaran y entran en la conciencia del hombre los últimos fundamentos de los grandes valores humanos:

La dignidad de la persona humana, de la cual se toma una conciencia cada vez mayor. Luego la libertad, tanto individual como social; en el fondo, la invocación —repetida en nuestros días— del término "liberación", no hace sino aplicar el valor de la libertad humana. También ha cobrado especial vigencia la filosofía de la esencia social del hombre y de la justicia social.

Los pensadores contemporáneos analizan las circunstancias políticas y sociales, económicas y culturales, y así ejercen una función filosófica, con mayor o menor acierto: a veces con autenticidad, otras con resentimiento.

La filosofía realiza procesos reales, no tan fáciles de percibir. Pero

los científicos y tecnólogos sienten hoy, como en otros tiempos, la necesidad de la filosofía, porque los problemas humanos que ellos mismos van creando exigen otra clase de respuesta y plantean nuevos interrogantes.

Reconozco una función de la filosofía en el mundo actual con la condición de que continúe la eterna búsqueda del hombre: cómo aclarar su propia realidad y su situación en el Cosmos y en la Historia. La historia se ve obligada a ser una especie de vigía de la humanidad, a llamar la atención sobre los valores humanos esenciales y su realización en cada momento histórico. Muchos creen que la crisis actual es, en el fondo, más que económica o política, una crisis de valores humanos; ya se comprenderá, por consiguiente, la responsabilidad que atañe al filósofo en nuestros días.

(De la Revista del diario "La Nación", 20 de febrero de 1972)

POKOJNI MARIJAN MAROLT GOVORI NA RAZSTAVI ZDOMSKEGA PORTRETA.

utrinki

taras ševčenko - tine debeljak

sirota

*Je umrl stari očka,
ji umrla je še mati —
koga zdaj naj bi ljubila?
Nima koga milovati.*

*Kaj sedaj siroti
meni je početi?
Iti v svet široki
al' doma veneti?*

*Oj, pošla bom v gaj zeleni,
rutico vsejala:
če mi vzklije njeno seme —
bukaj bom ostala!*

*Prišel dragi bo mi v hišo,
gospodar bo meni.
Če ne bo ga?... Grem pogledat
sama v gaj zeleni!*

*Je vzkalilo seme roži,
v gaju se bohoti,
a deklè-sirota vene
žalostno v samoti.*

priznanje in nagrada

HRANILNICA in Posojilnica Slovenskih župnij v kanadskem Torontu podeli vsako leto zaslužnim in dejavnim slovenskim kulturnim delavcem v zdomstvu denarno nagrado v priznanje njihovi tvornosti za ohranitev in rast slovenskih kulturnih vrednot zunaj matične Slovenije. Letos je omenjeni slovenski denarni zavod v Kanadi to nagrado podelil predsedniku Slovenske kulturne akcije dr. TINETU DEBELJAKU in mu je v posebnem pismu to odliko najavil. Iz pisma, ki ni samo odlika in priznanje našemu predsedniku, marveč z njim in po njem vsem rednim članom Slovenske kulturne akcije, povzemamo naslednje:

„Vaše duševno delo v emigraciji je občudovanja vredno tako po vsebini kot po obsegu. Kako odlična je vaša afirmacija slovenskega imena med kulturnimi narodi! Ne mislimo naštevati vaših del na tem

mestu. Je pa pred nami vaša Črna maša, ki ste jo zapeeli tisočim slovenskim mučencev in jo podarili preostalim borcem, da bi svoj boj proti komunizmu nadaljevali. Pred seboj imamo pesniške zbirke Poljub in Mariji, in Kyrie eleison. Vemo za vaše prevode iz drugih jezikov. Vaš prevod argentinske pesnitve Martín Fierro ni v čast samo vam, temveč vsem Slovincem. O vašem delu govori cela vrsta literarnih analiz ter poročil in več močnih zgodovinskih analiz naše revolucije in polpretekla dobe. Kaj pa vaše delo pri Slovenski kulturni akciji!“

Ob sklepu dopisniki žele, da bi se uresničile nagradjenčeve srčne želje: „da bi v Sloveniji in v svetu zavladata popolna svoboda, svoboda, ki jo je Bog namenil vsakemu človeku in vsakemu narodu“.

SLOVENSKA kulturna akcija je ponosna na to priznanje in nagrado svojemu predsedniku. Čestita mu iz srca!

naš človek

FRANCE PAPEŽ

MED NAJPOMEMNEJŠI, čeprav danes ne več med najvidnejši del našega zdomstva spada človek, ki je vrh svojega življenja in polnost svoje eksistence dosegel že v domovini; to je človek, ki je bil doma kmet in delavec, trgovec in vojak, profesor, pisatelj, gospodar... To je človek, ki je prišel v zdomstvo kot bolj ali manj izpopolnjena osebnost. Ko premišljam o njem in ko ga srečujem na teh obrežjih, sem prepričan, da se je v njem ustvarilo in nakopičilo nekaj edinstvenega.

Četrto stoletje ga poznam in doživljam – totransko podobo domovine in slovenstva. Naš človek, s svojo grčavostjo in žilavostjo, s svojo nekoliko nerodno, koreninsko zraščeno vero, s svojim trpljenjem in hrepenenjem, pa tudi s svojimi malimi, velikimi in naglavnimi grehi...! Ugaja mi – poln izkustev in spoznanj, poln nespoznavnih procesov in travm, globokih ran. Hodil sem in še hodim k njemu v šolo, kajti on pozna stvari v njihovih starih vrednostih. A tudi boril sem se proti napadom njegove brezkrvnosti, proti njegovim starim simbolom in zarjavelemu orožju, okostenelim idejam, proti njegovi in moji preteklosti...

Povej mi o našem človeku, zapiši in dokumentiraj vse, kajti čas je dirjajoč, razvihan konj. Nisem ga poznal v domovini – morda ga tam sploh ni bilo. Naš človek je tu v zdomskih daljnih in v zdomskih letih. Če je v domovini narod, je v teh zemljah naš človek. Nekaj posebnega je; to spoznam, ko ga primerjam z drugimi zdomci in z ljudmi drugih narodnosti. Naš človek se vedno ukvarja z nečim posebnim in vedno trmasto vztraja pri tem; tudi se z njim ni mogoče pogovarjati „kar tako“, kot z neverniki iz mesta in puščave. V prejšnjih letih sem hodil z njim na dolge sprehode, debatirala sva od umetnosti in vere, do zidarstva in politike. Včasih sva govorila mirno, v kavarni sredi mesta ali v baru v pristanišču, drugičkrat sva se vročno razburjala, prihajal sem k njemu na dom, odhajal slabe volje ali razigran čez mero.

Zdaj ga že nekaj časa puščam samega, kajti vem, da se v njem grmadijo težke misli, nove ideje. Morda ne bi mogel razumeti vsega, kar je v njem – vem pa, da ni trohice zagrenjenosti ali obupa, ne popuščanja, ne praznega sanjarjenja. Pravzaprav hočem dojeti našega človeka v njegovi goli realnosti – na cesti in v tovarni, v njegovem slovenskem kottičku zvečer, v gostilni in v akciji. Tam govori kot svetovljan, pozna umetnost, zgodovino, politiko in zakone, a je preprost in razumljiv, kot so preprosti in razumljivi duhovi in heroji v limbu. Vem, doma v Sloveniji je izgubil vse, a to je bilo tam in v drugem času. To je že trda zgodovina, ki je nihče ne premakne in zbrise. Danes poznam zdomca, našega človeka, ki je postavljen v limbo pokrajine prazen in nag, kot so nagi duhovi in heroji v tistem svetu. Ne zanima me, kaj je bil in kako je umrl v svojem svetu – zanima me kot človek zdaj in tu.

Četrto stoletje doživljam zdomstvo – totransko podobo domovine in slovenstva. Zdomstvo je – naš človek. Kjerkoli, na tem ali onem kontinentu, na morju, v pušči, v zraku ali pod zemljo. Napišem mu kratko pismo in ga pozdravim. Tudi on mi piše, zakopan v svojem delu. Po mnogih dneh mi odgovori, pošlje mi pesem ali zvitek načrtov, stekleničko olja. Toži, da nima časa. Jaz čakam nato leta in leta – in sva v povezanosti, med nama je slovenstvo. Nato pišem spet, čakam in komaj kaj slišim o njem. Končno mi napiše dolgo pismo, ki ga shranim za vedno. Med nama je človekost, zdomstvo in slovenstvo...

Predstavljaj si neizmerno dolino; po sredi teče široka, umazana reka in na obeh straneh širna pušča, sem in tja kako drevo ali kamen. Samoten ptič se spreletava preko neba, v dalji se blestijo bele kosti konja. Nato se dvigne iz vročih ravnin gigantsko mesto s svojimi stolpi, mostovi in predori. Milijoni človeških bitij ti prekrizajo pot. In če greš v tem vročem poletnem dnevu v katerokoli smer, če hodiš

nekaj časa po asfaltu, strmiš v izložbe, čakaš na križišču – ga najdeš. Našega človeka. V mestu, v pušči, v gozdu, ob reki, na drugi strani reke... Njegov obraz je slika drugih krajev, drugih dolin, rek in mest; njegov obraz je odsev drugega časa. In vendar je ta človek posoda pozabe – mora biti posoda pozabe, če hoče obstati. Pozabljanje ni samo naravna nuja in zakon mesa, ni samo pasivna narava naše človeškosti, ampak je prav aktivni in pozitivni del zdomčeve narave. S pozabo dosega sublimacijo v krščanskem duhu, vendar pa je pozaba za tega človeka tudi paradoks – ne pomeni samo vreči s sebe staro orožje, ampak očistiti ga in nabrusiti. Orožje pa je duh, beseda, umetnost.

Ne mislim te mučiti, dragi bravec, s temo, ki je morda nekoliko odmišljena in zanesena in ki mi stalno uhaja iz rok, vendar ljubim podobo našega človeka v zdomstvu, v katerem je čas pogasil ogenj potrebe po totalizaciji resnice, po starem moraliziranju, pa tudi tisti protigenj romarja in dninarja in našega sentimentalnega kurenta.

Slovenska človečnost se v zdomstvu spopolnjuje in dobiva novo podobo. Barke so utonile v morju, škandal je ostal na drugem bregu – morda smo prišli na cilj. To so dnevi, ko se borimo proti zaprtosti prostorov, proti duhovom in prikaznim starih skupnosti, temnih, zakajenih vasi. Ubogi in domišljavi avtorji špekulacij in višjih načel! Kam nas morete pripeljati? Kaj nam morete dati? Naš človek je proti velikim besedam, proti verbalistični konstrukciji idej. Smo na terenu, v najhujši pripeki... na pohodu, na začetku bivanja, in pojemo.

TO PIŠEM, ker sem morda še prevzet po dogodku, ki me je spravil iz ravnotežja, a mi obenem potrdil vero v obstoj našega človeka. Bilo je v tistih dneh, ko nenadne poletne nevihte operajo asfaltne ceste, da so kot črno, podolgasto ogledalo. Opoldne, ko sem sedel v veliki skupni jedilnici, se mi je približal eden od rojakov zdomcev ter mi nahlito sporočil, da je dopoldne umrl slikar in umetnik M. – naš človek, aktivist. Prevzet sem ga poslušal in se zastrmel v kozarec vina, ki je bil pred menoj. Spet eden naših – manj! Ali je to mogoče? Ali nismo pravzaprav že umrli, ko smo padli v te limbske pokrajine? Zvečer sem šel, da ga pokopim in se poslovim od njega, ki mi je bil mojster in učitelj. Nisem mogel zadrževati misli – videl sem ga spremenjenega, predstavljal sem si ga tihega, ni govoril o umetnosti, ni pisal, ni mislil več na akcijo. Bil je na koncu poti. Naš človek...!

Ko se cesta nenadoma razširi v dvojce, sem stopil iz kolektiva in bil takoj pred tisto staro, gradu podobno hišo. Vstopil sem – čudno, nikogar ni bilo pred hišo, – in se povzpел po starih lesenih stopnicah. Tisti hip pa sem ostrmel in se prestrašil – tam v sobi, kjer je bilo na mizi nekaj uvelih poletnih rož, je sedel on. Pred seboj je imel prelepo sliko, delo velikega umetnika, jo gledal, nekaj zapisoval, premišljal in spet pisal. Pozdravil sem bolj z roko, kot z besedo in se približal. Takoj za menoj je prišel tudi njegov prijatelj, starejši znanec iz domovine. Pričeli smo govoriti o naših stvarih in o stvarih umetnosti. Bilo mi je, ko da sem v najglobljih sanjah. Ampak tam je bil on v svoji najbolj resnični stvarnosti. Ni se začudil in ni spremenil svojega premišljujočega obraza, ko sem izjecljal vzrok nenadne obiske. Ni odgovoril. Zunaj se je medtem dvignil silen veter. V glavi mi je zvenelo. In razločil sem kot besede, podobne tistim, ki jih je Cankar zapisal na Rožniku v maju 1910: Oj vi vsi, ki govorite o smrti našega človeka – oj Kobal, oj Lenard, oj Terseglav – prezgodaj ste prišli kropiti! Življenje zdomca še ni prišlo na cilj – smrt, kako si še daleč!...

Zapisano v spomin MARIJANA MAROLTA, ki je bil piscu učitelj, vodnik in prijatelj, ko je bil gojenec Umetniške akademije Slovenske kulturne akcije.

PRVI ZVEZEK XII. LETNIKA REVIE MEDDOBJE JE IZŠEL. NAROČITE TO NAŠO ZDOMSKO PUBLIKACIJO!

CENA XII. LETNIKA (4 zvezki - 320 strani) JE 80 NOVIH PESOV ALI 10 DOLARJEV DRUGJE PO SVETU.

pogovori z ustvarjalci

arhitekt

marjan i. eiletz

podpredsednik SKA

Slovensko zdomstvo in zamejstvo te poznata po knjižnih opremah publikacij Kulturne akcije; tudi po umetniški prilogi s podobami tvojih stvaritev v lanskem Meddobju. Bravce Glasu zanima tudi tvoja do zdaj prehojena življenjska pot. Nekaj besed povej o samem sebi.

RODIL sem se 1926. v Slovenj Gradcu. Ljudsko šolo in nižjo klasično gimnazijo skončam v Mariboru, tik pred vojno; višjo gimnazijo nadaljujem kot begunec med vojno v Ljubljani; takoj po vojni maturiram na begunski gimnaziji v Lienzu. Leto kasneje ponovno maturiram na italijanski gimnaziji v Rimu. V Buenos Airesu pa leta 1949 opraviš spet sedem dopolnilnih izpitov za priznanje mature, na Colegio Nacional Buenos Aires. Naslednje leto vstopam na fakulteto za arhitekturo na državni univerzi v Buenos Airesu. Diplomiral sem leta 1958.

Vprašuješ, kaj me je napotilo v arhitekturo... Odgovarjam: Vedno me je privlačila umetnost, posebno likovna, in vse, kar je bilo povezano z oblikovalno-vizualno stroko. Ko sem prišel v Rim, sem dobil dokončen sunek. Že tam sem se skušal vpisati na arhitekturo, pa je bilo več kot dober kup preprek. Tudi v Buenos Airesu smo imeli v tistih letih mladi, uka žejni študentje mnogo težav za vstop na argentinsko univerzo. Prav bi bilo, za dokument, da bi nekdo to kroniko naših težav in bojov popisal. Drug drugemu smo dajali korajžo. Včasih je bilo treba z glavo skozi zid. In smo prišli skoraj vsi skozi. Prav malo jih je omagalo.

Moj posel sedaj, vprašuješ? Imam lasten studio za arhitekturo. Delam vse, kar mi pride pod ravnilo...

Kaj te je takoj spočetka, ko se je Slovenska kulturna akcija ustanovila, napotilo, da si se približal ustanovi in skoraj postal tudi njen redni član, menda v gledališkem odseku? Pri katerem drugem odseku si še delal? Kako, da te niso povabili likovniki? (Se ni takrat nekaj govorilo, pa tudi pozneje, da bi se ustvaril poseben odsek za arhitekturo, ker vas je več mladih takrat to stroko študiralo?)

OD USTANOVITVE Slovenske kulturne akcije sem bil njen prijatelj in podpornik. Posebno me je prevzel tisti zagon, tisti duh, ki je preveval naše kulturne delavce tiste čase. Kdo naj pozabi na korajžo, skoraj uporniško, ki je kljubovala tisočerm težavam, celo žalitvam in grožnjam, in kljub uradnemu bojkotu ustvarila neizmeren kulturni razmah med emigracijo! Meni osebno je dajala tedaj Kulturna akcija moralnih energij v boju s težavami na fakulteti in pri delu.

Že prvo leto življenja Slovenske kulturne akcije smo brali v Glasu povabilo k sodelovanju pri gledališkem odseku, ki si ga ti vodil. Od prvega sestanka sem bil zraven. Poslej sem od blizu sledil ves razvoj teatra v Kulturni akciji, včasih kot scenograf, včasih kot gledalec. Rad sem zahajal tudi k vaju, ker me je zanimala režiserjeva stvaritev, ki jo gledam v kategoriji vizualnih plastičnih kreacij zelo blizu arhitekturi.

Od likovnikov v Kulturni akciji nikoli nisem dobil posebne povabila k sodelovanju. Takrat sem bil le študent arhitekture. Likovni odsek pa je zelo dišal po „akademiji“... Nekajkrat pa sem ujel, da namerjajo ustanoviti pododsek za arhitekturo. Morda sem pokazal premalo zanimanja (bil sem zakopan v zaslužkarsko delo in študij...).

Odločil si se za ustvarjalno delo v gledališkem odseku, si njegov redni član. Te je pri tvojem poklicnem poslu kot arhitekta teater zanimal le kot umetniška ekspresija, mislim kot pozornega, kultiviranega gledalca, ali te je morda pritegnil tudi kak poseben ustvarjalni odnos do gledališča?

ŠE OTROKU mi je bilo gledališče zelo blizu. Od dvanajstega leta naprej sem videl vse stvaritve mariborske Dramme. Spominjam se bratov Skrbinškov, bratov Kovičev, Elvire Kraljeve, obeh Gorinškov, Bojana Stupice kot gosta, Nakrsta in drugih. V Buenos Airesu sem od 1950 do 1954 pazno sledil rasti eksperimentalnih odrov, predvsem Instituto del Arte Moderno, ki ga vodi priznani režiser in gledališki pedagog Marcelo Lavalle (pri njem sta študirali tudi Marija Jeločnikova in Nataša Smersujeva). Tam sem zaje-mal na globoko. Dinamika in očaranost, ki ju izžareva dobro teatersko delo, me vselej iztrga iz dvorane in me preseli na oder, med igravce. V teatru se nikdar nimam samo za „gledalca“; nasprotno: zdi se mi, da aktivno sodelujem pri nekem vzporednem ne-napisanem dialogu med igralci in publiko.

Scenografijo sem začel ustvarjati šele v Argentini pri Kulturni akciji, na tvoje povabilo.

Zdaj sva v stvari: te je scenografija zanimala že od vsega početka? Si ji tudi na fakulteti posvečal pozornost? Ker sva že v tem: kdo naj je, po tvoje, scenograf, scenoarhitekt, posebej danes, ko vse bolj govorimo o scenoarhitekturi? (Doma sta v gledališču znana kot scenografa in režiserja, tudi igralca, pokojni Bojan Stupica in Viktor Molka, oba poklicna arhitekta; pa tudi filmski režiser Franco Zeffirelli, ki nama je tako po srcu, je po študiju in naslovu arhitekt.)

PRI študiju na fakulteti sem večkrat naletel na scenografijo ali scenoarhitekturo, kot jo danes ponekod imenujejo. Z zanimanjem sem absorbiral vsak dokument ali tekst; tudi tečaj o scenografiji sem opravil: priredila ga je fakulteta, vodil pa ga je danes v latinski Ameriki najbolj priznan scenograf Saulo Benavente. Za sklep tečaja nas je Benavente popeljal na ekskurzijo v podzemlje v Teatro Colón, kjer smo prebrskali od vrha do tal vse monumentalne instalacije tega svetovnega teaterskega kolosa. Saulo Benavente mi je pravzaprav odprl pogled v teatralno arhitekturo. Poslej sem se vedno trudil, da sceno aktivno vključim v igro. Scena je namreč en igralec več na odru. Nikdar ne sme biti samo „ozadje“ ali lupina za neko odigravanje, pa naj je še tako skrbno umetniško izdelana. Scenična realizacija se mora preseliti iz tridimenzionalnega prostora v novo dimenzijo teatralnega misterija, kjer se integrira z dinamičnimi igralci, avtorjevega teksta in režiserjeve ustvarjalnosti po svetlobnih in zvočnih učinkih v tisti zvišeni, pravljici čudež, ki se imenuje teater. Arhitektura mi je pri sceničnih rešitvah bila v pomoč, ker me je naučila razlikovati prostorne kategorije in organsično razpostavljati posamezne elemente v določen harmoničen sklop, v duhu in stilu, kot sta ga zahtevala avtor in režiser.

Ohebnost se v stilističnem pogledu nagibam k abstraktnim rešitvam scene, saj imajo poleg neštevilnih pozitivnih razlogov tudi to prednost, da so tehniško enostavnejše, pa tako tudi cenejše.

Če se prav spominjam, sem pri gledališkem odseku napravil osem scen in zasnutkov: Linhartov Ta veseli dan (v prvi uprizoritvi pred leti), Grahama Greeneja Living room, Eliotova Družba pri koktajlu, Claudelovo Oznanjenje, Rozmanov Človek, ki je ubil Boga, Prešernov večer pred leti, Balantičeva V ognju groze plapolam, pa Fabbrijeva Inquisitione...

Kje je tvoje pravo poklicno delovno področje: visoka gradnja, dekoracija? Kaj je tvoje delo pri Kulturni akciji – poleg stvaritev v gledališkem odseku? Tvoje stvaritve zunaj Kulturne akcije, argentinske in slovenske?

PREDVSEM ustvarjam v visoki gradnji – tukaj ji pravijo „civilna“ gradnja. Delam industrijske objekte, šole, cerkve ip. Z dekoracijo se že nekaj let ne ukvarjam. Opreme knjig in revij – morda po ena vsako leto (Meddobje, Zbornik SS, Duhovno življenje, Glas SKA; knjige: dr. Ivana Ahčina Sociologija, Jurčičeve Skozi luči in sence, Mauserjeva Na ozaraj; ovitek za ploščo Finkovega kvarteta...). Med najvažnejšimi arhitektonskimi stvaritvami naj omenim Slovensko hišo na Ramón L. Falcónu v Buenos Airesu in nova cerkev Marije Pomagaj prav tam; Škofov zavod v Adroguéju, Misijonski kolegij Baragovega misijonšča v Lanusu in farni kolegij Marije Kraljice tudi tam (drugi del sva napravila skupno z arh. Juretom Vombergarjem); Slomškov dom v Ramos Mejía pri Buenos Airesu, Slovensko zavetišče v San Justo. V argentinskem svetu naj naštejemo nekaj industrijskih zgradb: med najvažnejšimi so železnicarska Eaton Fundiciones, papirno oblikovalna tovarna Papelbril, in del kartonažne tovarne Herman Zupan; šolska poslopja – kolegij Divina Pastora in industrijski kolegij v Villa Bosch; cerkvi – Nuestra Señora de Fátima v Lomas del Mirador in Nuestra Señora del Carmen v Villa Bosch, oboje pri Buenos Airesu. Pa še vrsta trgovskih in stanovanjskih zgradb.

Katero smer zagovarjaš v sodobni arhitekturi? Kakšen je tvoj kreativni odnos do sodobnih slovenskih arhitektov? Kje sta, po tvojem, Plečnik in Vurnik?

NIMAM SE za pristaša nobene „šole“ v širšem pomenu besede, niti nisem zagovornik kakšne stilne nianse v moderni arhitekturi, kolikor sploh še kje je. Mislim, da gremo neizogibno v kozmopolitsko arhitekturo. Kar se dá ločiti in je nujno treba definirati, je koncept arhitekture, ki naj služi človeku, se pravi: naj mu je v konkretno pomoč pri iskanju ravnotežja med njegovo duševnostjo in ambientom. Danes večkrat naletimo na primere arhitektonskih stvaritev, ki so očitno produkt določenih družbenih in filozofskih tendenc, ki hočejo človeka „osvoboditi“ tako, da mu razbijejo njegovo duhovnost in porušijo notranje ravnotežje, ter ga kot v divjem, centrifugalnem plesu projecirajo v praznoto, v nič.

Plečnika in Vurnika le deloma poznam; nekaj po spominu njunih del – saj bo že trideset let, kar sem zdoma –, nekaj pa po esejih in knjigah o obeh. Mislim, da imata oba častno mesto v zgodovini, morda še bolj kot vzgojitelja, kot „šolnika“, kot pa ustvarjalca. Plečnik je bil vsestransko genialna osebnost, nič manjši kot Američan Wright. Oba sta si zelo podobna, celo po fizičnih potezah. Plečnik je kot Prešeren, gigant, začetnik nove kreativne umetnosti med Slovenci. Pred njim slovenske arhitekture skoraj ni. On zaozre ledino in v trenutku, v nekaj letih ustvari konkretno in solidno bazo za mlado slovensko generacijo arhitektov. Plečnik se je opiral na sleherno bilko pristne slovenske umetniške stvaritve: kozolci, vaška znamenja, skrinje, kmečka poslopja, pa tudi na tujo arhitektonsko tradicijo v Sloveniji: od rimskih okopov in zidov, do zadnjih neoklasicističnih primerkov italijanske renesanse. Na vseh teh podpornikih je ustvaril v svojem silovitem kreativnem zagonu nekaj docela novega, dejansko svojega in obenem slovenskega, kar nima primere nikjer v svetovni arhitekturi. Največkrat mu je uspelo, včasih tudi spodletelo. A iz te njegove „šole“, pa tudi iz Vurnikove, so zrastle nove generacije slovenskih arhitektov, ki so danes priznani na ravni moderne svetovne arhitekture.

Kako zreš na sodobno umetnost sploh? Je res v krizi?

SODOBNA umetnost ni v krizi. Prej bi dejal: človeštvo je v krizi. Umetnost je notranje zrcalo človekove problematike. Danes se človek zvija in bije v iskanju novih konceptov, novih opor, ki jih nujno potrebuje v navalu novih pritiskov in situacij, ki ga zasužnjujejo: masifikacija družbe, naj bo ta potrošniška ali socialistična, relativizacija, tipifikacija konceptov, tehnifikacija... Na vse te pritiske odgovarja moderna umetnost z nenavadno silovito reakcijo, ki v svojem obupu ne zmore drugega kot ostro kritiko, zasmeh, absurdizacijo vsega človeštva, pa razbitja do atomizacije vsega stvarstva. Ta razbijalna sila je včasih pozitivna: človeku pokaže gnus greha in prevar. Na žalost pa navadno ne pokaže nobene rešitve, največkrat se prelija v nelogiko, v absurd, v nekaj pra-primitivizem, ki ima le malo človeškega.

Da se vrneva spet h Kulturni akciji: zdaj si tudi njen podpredsednik, že drugič. Kaj je tvoja delovna funkcija?

SPREJEL SEM bil to mesto na daljše prigovarjanje in zagotovila, da mi ne bo treba žrtvovati posebnih ur za opravljanje te funkcije; časa imam manj kot malo. Kot odbornik skušam s svojim glasom in argumenti posegati v krmarenje Slovenske kulturne akcije. Prav v določenih viharjih trenutkih čutim, da je moja prisotnost v odboru Kulturne akcije pozitivna, vsaj kar zadene vzdrževanje ravnesja med različnimi pogledi in tendencami.

Kako je danes po tvojem v Slovensko kulturno akcijo? Je na pravi poti? Se razvija, životari, je v stagnaciji? Kaj je razlog, da ni novih moči v ustanovi? Je morda preveč lokalna? So v slovenskem zdomstvu mladi kreativni umetniški in znanstveni talenti? Če so, kako da jih Kulturna akcija ni zajela? Ti in Jure Vombergar sta med najmlajšimi. Razen pri najmlajših v gledališkem odseku – Lučka Potočnikova, Frido Beznik, Janez Zorc – ni prirastka v Akciji. Se ti ne zdi, da smo le preveč zagledani samo v lokalizem, v preživetje domačijstvo, v preteklost, ne gremo s časom naprej? Kakšen naj bo odnos Kulturne akcije do slovenskega zdomstva?

MISLIM, da je Kulturna akcija danes na razpotju. Njen mladostni zagon je omagal, deloma iz osebnih razlogov, ki so privedli do obžalovanih in nepotrebnih odhodov, v glavnem pa zato, ker ni imel v zadnjih desetih letih nobenega novega mladostnega dotoka. Če bo šla Kulturna akcija naprej po taki izolirani poti, ne moremo pričakovati drugega kot njeno smrt. Menim, da ima Akcija samo eno življenjsko možnost: prenoviti jo je treba z novim in mladim članstvom, z v tujini rojenimi Slovenci. (Podčrtal je urednik. — op.!)

Po drugi strani pa čutim, da je preveč lokalna, argentinska. Reševanje tega problema je bolj kompleksno, ker posega v problematiko različnih ustvarjalcev posejanih po vseh kontinentih. Mislim, da bi argentinska centrala v tem pogledu ponovno dala pobudo in bi s podobno pomladitvijo, kot jo predlagam za Argentino, dosegla spet značaj vesoljne slovenske kulturne organizacije, kot ga je imela spočetka. Med našim mladim rodом je isti odstotek kreativnih elementov, kot kjerkoli in kadarkoli prej. Slovenska kulturna akcija jih mora vzeti pod svoje okrilje, saj to je ena njenih glavnih nalog. Zamudili smo že dragocenih deset let, pred seboj pa imamo negotovo usodo morebitnih petih let življenja, če se ne odločimo takoj za to pomlajevalno operacijo. Ta lahko združi nov rod slovensko čutečih, čeprav deloma tuje-govorečih literatov, igralcev, slikarjev, znanstvenikov. Ne morem si predstavljati boljšega in plodnejšega doneska k poslanstvu kulturnega slovenstva in njegove prisotnosti v velikem svetu.

Kakšen naj bo odnos do matične domovine in njene kulturne zmogljivosti, ki je čedalje plodnejša in seže že krepko tudi v zdomstvo, posebno s publicistiko?

DEJAL bi, da moramo budno slediti utripom kulturnega življenja v matični Sloveniji. Čas je že, da se naučimo ločiti plevel od koruze. Ni vse zlato, kar se sveti, pa tudi ni vse gnojica, kar bode v nos. Boli nas, da nas režimske institucije ignorirajo. A tudi ta led se že tali. Premalo jih je, da bi zdržali pritisk svobode in kulturnega razmaha, ki ga zahtevajo slovenski kulturniki v domovini in zamejstvu.

DECEMBRA LANI JE MINILO LETO, KAR JE V LEPSI SVET
ODSEL PISATELJ STANKO MAJČEN. V
SPOMIN PONATISKUJEMO IZ MOHORJANSKE REVIE
NOVA MLADIKA BESEDE, KI JIH JE O NJEM ZAPISALA
PROF. MARJA BORŠNIKOVA, SLOVSTVENICA, KI JE V
DOMOVINI ZBRALA MAJČENOVO DELO IN USPELA, DA
SO GA PO DVAJSETLETNEM URADEM MOLKU IZDALA
MARIBORSKA OBZORJA.

da ne pozabimo

razbremeniti težkih kamnov – nedonošencev. Ko sem bila – menda predzadnjič – pri njem, mi je zdalec preobsežno dramo, ki sva se sporazumela, da jo izluščim iz nebitnega, vrnil nedotaknjeno, kakor bolnik, ki se čuti olajšanega, ker je odklonil pretežno operacijo. „Govoriva o čem važnejšem. Moja pisarija ni vredna besed,“ je dejal neprizadeto, kot da bi zavračal témo o predlanskem snegu.

„Špik me ne bo videl,“ je nekoč odbil moje vabilo, naj s svojo gospo obišče moje skromno letovanje na Gorenjskem. Odkar se je po vojni preselil v Maribor, menda ni več zapustil rodnega mesta, razen ko je šel v Zagreb iskat zdravja. Kasneje pa se je dal omajati in se je odločil za to pot na Gorenjsko. Vendar je slutil prav: rastoča bolezen in telesna oslabelost mu je to izjemno romanje vsako polotje preprečila. Tako sem bila oropana dialoga, ki sem si ga žgoče želela. Moji obiski v Maribor so bili preredki in prekratko trajni, da bi me utešili v jedru. Ginjaivo pa je bilo, kako sta si z gospo prizadevala, da bi me čim bogateje, čim prisrčneje sprejela. Za osemdesetletnico sem bila njegov redek gost. Nežno je božal razkošen šopek rdečih nageljnov, ki so žareli sredi sive sobe – dar mariborskih slavistov. Ti so takrat že toplo čutili, kdo živi v njihovi sredi. V mariborski založbi je bilo medtem izšlo njegovo izbrano delo, oni so edini ob visokem jubileju o njem priredili predavanje in razstavo njegovega dela. Ljubljana se ga v javnosti ni spomnila.

Le kaj je zagrešil, da naš kulturni center še do danes, ko ga že zdavnaj proslavlja zamejstvo, tako trdovratno molči o njem? Nekje sem izjavila, da je bil to naš najtišji pisatelj, tako tih, da ga današnji bučni svet presliši, da ga lahko dojame šele prihodnost, ko bo spet iskala po skritih koticah srca. In da je prepletenit, da bi se mogla vulgarnost dotipati do njega. Eden naših najredkejših duhovnih aristokratov, ki še plava proti toku gmotnega pohlepa in oblasti željne samoljubnosti. Čeprav na videz skromno, pa takšno prizadevanje uporniško bode v oči vsakogar, ki noče ali ne more za njim: ki vidi samo sebe – Majcen pa vidi ves svet, ki larpurlartistično leporeči besede besede – Majcen pa s prizadetimi besedami grebe v tajne korenine, da pomaga sodoživljati klitje čistejših prihodnosti.

Majcenovo mesto v slovenski književnosti je bilo v prvih povojnih desetletjih pri nas tako tesno odmerjeno, kot da ga skoraj ni. Tudi sam avtor si ni za las prizadeval, da bi bilo kako drugače. Komoletanja ni bil sposoben, pretvarjanja tudi ne. Več let je pisal za svoj predal, dokler se ni naveščil. Prevajal pa je skoraj do smrti.

Rastoče zanimanje zanj – izdaja izbranega dela je baje že pošla, literarna zgodovina doma, zlasti v zamejstvu, se vse bolj osvešča – pa terja njegovo zbrano delo, saj ni napisal prav nič nepomembnega. Ko bo ves skupaj pred nepristransko javnostjo, mu bo ta priznala poleg naših najboljših modernih klasikov osrednje mesto, saj bo to terjal čas s tanjšo vestjo in posluhom.

NE POMNIM, da bi kdaj v življenju naletela na človeka, ki bi mi bil koj prvi hip zbudil tako silen, neizbrisen vtis, kakor ga je pred desetletjem ob prvem srečanju zarezal vame Stanko Majcen. Med mojimi številnimi mariborskimi znanci, celo med slavisti, ni takrat menda nihče vedel, da Majcen sploh še živi, še manj, da živi ob zelenem robu mariborskega središča. Samo Janko Glazer je vedel zanj in me je spemil do njegovega odmaknjene doma. Plašno sem vstopila skozi vrtno ograjo, kakor pač vdere tuj človek v zaklenjeno kraljestvo, kjer nekdo želi živeti sam. Tedaj se mi je z negovanega vrta urno približal bolj droban delavec v nekakšni rumeno rjavi irhovini s svojevrstnim nasmeškom, kot da me že od davna pozna. Precej sem vedela, da to ni včerajšnji, marveč jutrišnji človek. Ni se umaknil v kabinetno osamljenost štirih praznih sten, našel je od ljudi boljšo družbo med drevesi, sadovi in rožami. Ne uživa jih samo, neguje jih, živi z njimi. To ni ovel gospod, prizadeven, živahen vrtnar je!

Pa tudi duševne prožnosti ni izgubil vse desetletje, ko mu je telo odtlej polagoma odmiralo. Toda vselej me je hitel prepričevati, da je star, kadarkoli sem mu dokazovala, da ni prav, da je tako nenadoma odložil pero. Njegovo notranjo živost izdaja izbrušeni preddobni stil, ki se ne v vedanju ne v pisavi tudi danes ni niti najmanj postaral. Rojen ustvarjalec, ki do smrti raste, pa ne mara udušiti svojega hotenja. To vre v njem in privre prav tako ali drugače na dan. Svako njegovo pismo, vsaka nova stilizacija skrbno pregledovane izdaje izbranega dela, pozornost, ki z njo spremlja pogovor, a se v večji družbi le nadvse tiho oglašča, vse to še zmeraj izpričuje moč njegovega snujočega duha. Le kako da ne more nadaljevati, končati svoje avtobiografije, ki se je v odlomkih nekajkrat polotil! Vse moje dopovedovanje, dokazovanje pa se je razbijalo ob jeklen molk. Umikal se je, da mu povzročajo celó pisma vse večje težave. Čedalje manj sem si ga upala z njimi nadlegovati, čeprav mi je vsako pomenilo redek praznik. V nadlego pa mu je postajalo samo poizvedovanje o njegovi osebnosti in literarni preteklosti, čeprav je imel presenetljivo dober spomin in se v svoji veliki poštenosti in zaupljivosti nikoli ni umikal resnici. Nadvse sem se čudila, od kod ta zaupljivost po vsem, kar je pretrpel. Kot da me je precej prevrtao do dna v spoznanje, da je nikoli ne bom zlorabila. – Čim bolj je pojemal, tem bolj ga je obremenjevala misel na lastno ustvarjalno delo. Vse svoje neobjavljene rokopise mi je spontano, brezpogojno poklanjal, kot da se hoče

ARHITEKT MARJAN EILETZ...

Kaj meniš o publicistiki pri Kulturni akciji? Se ti zdi primerno občasno objavljane literarnih in esejističnih stvaritev, ki nam jih v objavo pošljejo slovenski kulturni delavci iz domovine?

KULTURNE akcije publicistika nam trenutno daje več, kot je bilo pričakovati. Vemo, da se krog sodelavcev vsak dan oži. Zato je še večje hvale vredno delo peščice sodelavcev. Seveda pri tem trpi kvaliteta. Zato mislim, da bi k sodelovanju lahko pritegnili nekatere kulturnike iz domovine, katerim je Slovenska kulturna akcija pri srcu in bi si šteli v čast, da so pridruženi krogu njenih dopisnikov (poznam več takih primerov).

Kakšen naj bo, po tvojem, odnos Slovenske kulturne akcije do velikega sveta, v katerem živi? Naj se slovenski kulturni delavec integrira v kulturno tvornost nove domovine (tvoj primer), ali naj bo zaprt v geto svojih spominov?

ODNOS slovenskega zdomskega kulturnega delavca do nove domovine mora biti nadvse širok, brez kompleksov in skeptičnih predpostavk, in naše kranjske rezerviranosti.

Težji je položaj literatov in gledališčnikov, ki potrebujejo perfektnost jezika in dikcije v svojem ustvarjanju; pa tudi to je premostljivo. Prav v tem bi nam lahko mlajši rodovi služili v oporo in za zgled.

Česa si kot ustvarjalec najbolj želiš?

ČEZ vse drugo si želim zadostiti svoji vesti. Ne želim si aplavzov: ti so le prevečkrat varljivi. Zanašam se na svoj posluš in kritiko strokovnjakov. Želim si, da bi moje oblikovanje življenjskega okolja doneslo k razvoju optimizma in ravnovesja v dušah ljudi, ki pridejo z njim v stik.

Kaj bi želel posebej povedati Kulturni akciji, njenim članom in vsemu slovenskemu kulturnemu svetu s teh strani?

NAJPREJ Kulturni akciji in njenim ustvarjalcem: hvala za vse, kar ste meni in drugim posredovali in dali. Potem bi jim želel nove korajže, optimizma in tistega nemira, tiste kreativne strasti, ki je glavna gonilna sila vsake kulture. Vsemu slovenskemu kulturnemu svetu pa želim plodovit vzpon v svobodnem ustvarjanju do svetovnih ravni.

n j , februarja 1972

pogledi

DRUGJE SEM NAPISAL, da nas Bog ni ustvaril žebjev, ki bi bili vsi enaki. Bog je dal vsakemu njegovo osebnost, kakor je postavil vsakega na njegovo mesto in mu pokazal njegovo nalogo v njegovih okoliščinah. Zaradi tega je umljivo, da ima vsakdo svoje poglede na svet in življenje, da vidi in umeva stvarnost po svoje, bolj ali manj pravilno. To je naravno in neogibno. Če bi to skušali prepovedati ali preprečiti, bi delali proti naravi, človeku bi kratili njegovo človeško dostojanstvo, jemali bi mu možnost iskati resnično in pravo.

Različnost in raznovrstnost pa ni le neogibna, prav tako je potrebna in koristna. Noben „en sam“ ne more odkriti in zajeti vse resnice. Ta naloga je tako težka, da ji vse človeštvo skozi stoletja posveča najboljše moči. Tudi naše resnice, majhne in velike, prijetne ali usodne, noben „en sam“ nima v zakupu. Tudi to bomo toliko gotoveje in toliko popolneje odkrili, kolikor bolj bomo znali pri odkrivanju sodelovati, se med seboj podpirati in si pomagati. Pomagati tudi v izzivih in s kritiko, a pomagati, ne rušiti, ne uničevati.

Z ZAPISKI NA ROB dogajanja, našega in drugega, hočem le dodati svoje zrnce, svoj prispevek, pa bodi še tako skromen, k skupni nalogi. Vse, kar pišem, je seveda odprto diskusiji, vse se sme presojati in tudi zavračati – pošteno in utemeljeno. Celo zaželeno je. Kar pa med ljudmi, ki hočejo biti ljudje, ni nikoli dovoljeno, tudi tukaj ni: osebni napadi in podtikanje česar koli, kar ni bilo mišljeno ne napisano. Prav tako ne zahrbtno pritiskovanje, nekje daleč od pisca. Kadar kdo kaj kritizira, ima avtor kritizirane največ pravice, da ne pridejo do njega le daljni odmevi, preradi celo spačeni.

Če kdo napisanega ne razume ali vsaj more sumiti, da ni povsem razumel, naj najprej povpraša, kako je napisano bilo mišljeno. Drugače se mu bo zgodilo, kakor se je že temu in onemu, da je streljal na hudiča, ki si ga je sam naslikal.

pastir

V **LANSKI** (1971) 5.-6. številki **Tabora**, ki se imenuje glasilo Združenih slovenskih protikomunistov, je izšla Dr. Skova ocena knjige **The Slovenian Tragedy**, ki jo je izdala vzporedna Zveza društev slovenskih protikomunističnih borcev (Vestnik). V oceni je napisan tudi stavek, v katerega daljnosežnost se spleča zamisliti. Ko ocenjevalec omeni, da je v tiskovini objavljena tudi celostanska slika škofa dr. Gregorija Rožmana in močan odlomek iz njegove pridige v št. Vidu na Glini, 9. julija 1945, pristavi: „Ni dvoma, da je zaradi njegovega možatega, jasnega in odločnega tolmačenja Kristusove blagovesti in papeških enciklik o brezbožnem komunizmu pač največja zasluga škofa dr. Gregorija Rožmana in njegove zveste duhovščine, da se je naš narod v času preizkušanja znal sam od sebe pravilno odločiti za edino možno samoobrambo proti naskoku stalinistične mednarodne komunistične zarote na slovensko zemljo. Toda to nam še zdaleč ne daje proste roke za uporabo vzvišene svečeniške podobe pokojnega nadpastirja kot ščita, za katerim branimo in – v kolikor je to sploh na mestu – opravičujemo naš boj proti komunizmu.“ (Str. 128.)

Drugi stavek citata je tisti, ob katerem bi se hoteli ustaviti in ga premisliti.

1 PAJNKI ŠKOF ni bil politik, marveč dušni pastir. Postavljen je bil v morda najtežjo dobo naše narodne zgodovine, ki je terjala izrednih odločitev in dejanj od vseh, tudi od dušnih pastirjev. Od vrhovnega in tedaj edinega kolikor toliko prostega pastirja še posebno. Škof Rožman je skušal biti času in razmeram kos in moremo samo želeli, da se njegovo delo čimprej objektivno oceni. Iz take ocene bo pač izšel kot skrben, požrtvovalen in žrtvujoč se dušni pastir, in zlasti še nad vse dober človek, ki je storil vse, za kar je sodil, da bo vernikom in narodu v celoti v prid in olajšanje gorja. Vsa njegova dejanja so bila dejanja dušnega pastirja, ne politika; z njimi je pasel duše, ne delal politiko. Zato z nobeno njegovo besedo in z nobenim njegovim dejanjem ne smemo utemeljevati nobene določene politike, ne tedanje in ne kasnejše.

2 POLITIK, ki je vernik, bo seveda tudi v politiki skušal slediti naukom svoje vere, posebej njenim нравnim načelom. A, kakor se je že večkrat naglasilo in je tudi zadnji občni cerkveni zbor izjavil, se morejo v istih načelih in ob enako iskreni vesti in vednosti videti utemeljeni razni politični nazori in ukrepi. Ob vsakem se moremo vprašati, koliko je zares krščanski, vendar „si v takih primerih nihče nima pravice prilaščati cerkveno avtoriteto izključno v prid svojemu mnenju.“ (*Gaudium et spes*, 43/3.) Tako škofovih dušnopastirskih navodil in dejanj ne smemo izrabljati za to, da bi zavračali ali kot slovenskemu krščanskemu izročilu nezvesto žigosali drugačne politične nazore ali tiste, ki jih zapovedujejo. Ni dovoljeno škofovih besed izrabljati niti v zagovor tedanjih odločitev in stališč, še manj v zagovor ali obsodbo današnjih, o katerih škof sploh ni govoril.

3 TUDI O TEM je dobro spregovoriti jasno besedo zlasti zaradi tistih, ki menijo, da so se takrat kakorkoli odločili le zaradi besed škofovih ali njegovih duhovnikov. Te odločitve so bile najčeseje politične odločitve, te pa niso ne naloga ne odgovornost duhovnikov. V teh mora vsakdo vzeti nase vso odgovornost, ni je mogoče preložiti na nobena druga ramena, najmanj pa na duhovniška. „Od duhovnikov naj laiki pričakujejo duhovne luči in moči. Vendar naj ne mislijo, da so njihovi dušni pastirji vedno strokovno tako podkovani, da imajo na vsako, tudi na težko vprašanje, ki se pojavi, takoj pri roki pripravljeno konkretno rešitev, ali pa da so za to poslani. Laiki sami, razsvetljeni s krščansko modrostjo in skrbno pozorni na nauk cerkvene učiteljstva, naj namreč sprejmejo naše svoj delež odgovornosti.“ (*Gaudium et spes*, 43/2.) Dolžni smo bili poslušati in dolžni smo bili se odločiti; odgovornost odločitve je bila naša. In tako je tudi danes. Ne bremenimo tedaj škofovega spomina z lastnimi pogreški!

Kadar smo namreč zares prepričani, da imamo prav, se navadno na nikogar ne sklicujemo. To delamo, kadar čutimo, da nekaj ni prav, kadar pred drugimi ali tudi le pred seboj potrebujemo opravičila. Tista o vinu, ki smo ga pridelali ali ki ga je Bog dal, vsebuje globoko resnico. Nevarnost vsaj je, da na škofa zvrčamo odgovornost, kadar nam pri čem vest ni čisto mirna. Le prečesto „ga radi navajamo zato, da umijemo sebe in svoje ravnanje, posebej v sedanjosti“ (A. Orehar, Oznani, 6. febr. 1972), ne zato, da bi ob njem iskali resnico.

4 RAZEN tega v vsakem sklicevanju na druge istimo svoje mnenje ali ravnanje z nauki in deli drugih. S tem oboje stavimo na isto vrednostno ravnilo. Ker se pač sklicujemo na višje in boljše, hočemo s tem dati svojemu večjo ceno, kakor mu zaradi nas gre, vlečemo pa druge v svojo nižino, sence naših pomanjkljivosti mečemo na njih. Ni posebno spoštljivo iskati za svoje nazore moralne opore drugih, zlasti pa ne ranjkih, ki se ne morejo več braniti. Razen tega je vsako sklicevanje na avtoritete šibek dokaz za pravilnost kakršnega koli mnenja. Sami se odločujemo, skrbno in vestno, a imejmo toliko poštenosti in poguma, da za svoje odločitve vzamemo vso odgovornost nase, da je ne nalagamo drugim! Ko pa jih hočemo utemeljiti, jih utemeljujmo s stvarnimi razlogi!

5 PM navajanju besed ali odločitev drugih smo še v nevarnosti, da nismo povsem zvesti in zanesljivi. Lahko se nam zgodi, da jih, marsikdaj nevede in nehoté, iztrgamo iz idejne in stvarne zveze, da takole iztrgane dobijo drugačen smisel, kakor so ga stvarno imele. Podzvestno jih radi prilagodimo svojim potrebam, damo jim tolmačenje, ki nam služi. Zlasti je nevarno navajati zgolj po spominu, saj vemo, kako malo zanesljiv je človeški spomin; toliko bolj se prilagaja našim potrebam, kolikor gre za dejstva, v katera smo sami zapleteni, smo bili ali smo sedaj.

6 ŠKOF ROŽMAN je bil prav tako človek, kakor smo drugi. Pri vsej svoji veličini in skrbi za pravo se je mogel tudi zmotiti in se je verjetno v tem ali onem zmotil. To še posebno, kadar se je v čem vendarle odločil bolj ko državljani in človek kakor pa kot dušni pastir. Čudno in čudežno bi bilo, če se ne bi nikoli zmotil, za to bi moral biti več kot človek. V najtežjih okoliščinah, ko ni bilo drugih, pa je dejanski ostal naš edini voditelj in je bil prisiljen v odločitve, ki redno niso bile njegove. Njegova

beseda nam je tedaj bila v spodbudo in tolažbo, bil nam je simbol vere v življenje. Vsem, ne le nekaterim. In to naj tudi ostane! Proti zgodovini in proti resnici ravna, kdor ga hoče imeti le zase ali ga skuša pretolmačiti le v svoj prid.

7 ŠKOFOVA tragična usoda, ko ni le v porazu, izgnanstvu in ponižanju delil težave nas vseh, ampak se je bes zle sreče še posebno zaganjal vanj, mu je podelila nadosebno veličino. Besede in dejanja, ki bi v drugem času, pri njem ali pri kom drugem, imele le pomen, kakršnega bi jim mogli dati oseba in dostojanstvo, so tedaj dobile nadoseben značaj. Potegniti jih v oporo še tako dobro mišljenih in osebnih stališč, tudi s tega vidika pomeni toliko kot njihovo oskrumbo.

na pragu domovine

ŽE PRED začetkom nove slovenske gledališke sezone na Tržaškem in Goriškem – Slovensko gledališče v Trstu namreč z vsako predstavo gostuje tudi v Gorici – je ljubljanska televizija posnela tri predstave iz lanske sezone: Smoletovo Antigono, Tolstojev Moč teme in Brancatijevega Rafaela. Po splošnem mnenju strokovne kritike je bila najlepša predstava lanske sezone prav Dominika Smoleta Antigona. Z omenjenima dvema jo je ljubljanska televizija uvrstila v svoj redni letošnji spored: tako bo dosežek tržaškega Slovenskega gledališča uživalo zdaj ne samo slovensko Primorje z Goriško, marveč tudi široke množice gledalcev slovenske televizije v matični domovini.

Letošnji repertoar se je začel z uprizoritvijo Bertolta Brechta drame **Bobni v noči**, ki jo je režiral, kot lani Antigono, mladi ljubljanski režiser, kraški rojak Mile Korun. S predstavo je Tržaško gledališče gostovalo tudi že v Gorici. Od slovenskih izvirnih del so pripravili Sergija Verča igro **Ko luna škili** z desnim očesom in jaše veliki voz, pa nekakšno *commedia dell'arte* **Igra o treh rogonosih**. V pripravi je še **Večer ameriških enodejank** in srbskega klasičnega dramatika Jovana Sterije Popovića komedija **Kir Janja**. Ni pa

P. S. V isti številki **Tabora** je izšel tudi nepodpisani članek za sedemdesetletnico Rudolfa Žitnika. V njem beremo: „Nas ni motilo, ko je bil še član Narodnega odbora in je šel na partizansko ladjo v buenosaireškem pristanišču objet – sina.“ (Str. 32.) Tudi to so razmisleka vredne besede. K njim se vrnemo v naslednjem sestavku.

POPRAVITE, prosimo! — V razmišljanju „Izpraševanje vesti Slovenski kulturni akciji in njenim kritikom“ (Glas SKA, leto XIX, 1, januar 1972) na str. 4., v 2. stolpcu, 4. vrstici — se naj namesto „uživa“ bere „uzira“. Torej: „On (= ustvarjalec) v globini svoje duše uzira nove vrednote.“

letos na sporedu nobenega italijanskega gledališkega dela, kot je bil dozdaj običaj.

Poleg omenjenih predstav so Slovenci v Trstu in v Gorici deležni še predstav Slovenskega Narodnega gledališča iz Ljubljane, Slovenskega baleta in Mestnega gledališča ljubljanskega. Pomembno doživetje je bilo prav v zadnjih tednih gostovanje Slovenskega gledališča iz Celja z uprizoritvijo Thomas S. Eliotove drame „Umor v katedrali“. Celjani so po izredno uspehi celjski premieri gostovali najprej v Celovcu, zdaj pa še v Trstu in v Gorici.

NAJ ob tej priložnosti posebej omenimo tudi pomemben junj prejšnjega leta, zdaj pa še v Trstu in v Gorici.

radiu Trst A: 25-letnico neprekinjenih radijskih oddaj. Pred dobrim letom je podoben jubilej praznovalo tudi Slovensko gledališče v Trstu. Od 26. junija 1946 sodeluje na postaji Trst A Slovenski Radijski oder; zato je jubilej hkrati tudi 25-letnica življenja te radijske igralske skupine, ki jo vsa leta neumorno vodi velik prijatelj Slovenske kulturne akcije prof. Jože Peterlin.

prijateljem in bralcem Glasa

JAVLJAMO, da bomo naš list poslej pošiljali le onim, ki ga bodo posebej naročili. Vodstvo Slovenske kulturne akcije ne dvomi, da se boste dosedanjim bralcem in prijateljem našega glasila tej najavi odzvali in list naročili. Mnogi ste izdajanje Glasa že doslej podpirali. Vaši prispevki se bodo poslej spremenili v redno naročnino.

To številko pošiljamo vsem naročnikom naših knjižnih izdaj. Neobvezno tudi vsem, ki so kdaj koli nakazali kako podporo za list. Te pošiljke bomo ponovili še z marčno, morda aprilsko številko, zaradi zamud v poštnem prometu.

Prav zanesljivo pa bomo poznejše številke POSLALI SAMO ONIM, ki se nam bodo do srede aprila 1972 najavili kot naročniki, tudi v primeru, da bi naročnine ne mogli takoj poravnati.

LETNA NAROČNINA ZA GLAS SKA je 25 novih pesov v Argentini, drugje po svetu 3 ameriške dolarje ali tem odgovarjajoča valuta.

PODPORNA ČLANARINA ZA LETO 1972 je 100 novih pesov, ali pa 20 dolarjev drugje po svetu. Nakazila na ime Ladislav Lenček!

darovi

ki smo jih vnesli na račun naročnine za GLAS 1972:

Jurij Jereb, Argentina, 15 pesov

dr. N. N., Argentina, 50 pesov

Ignacij Grohar, Argentina, 10 pesov

duhovnik Franc Jakop, Argentina, 3 pesov

dr. Pavel Krajnik, ZDA, 0,70 dolar

duhovnik Lojze Ilc, Brazilija, 2 dolarja

dr. N. N., ZDA, 14,50 dolarjev

Otmar Mauser, Kanada, 10 dolarjev

dr. Mirko Gogala, Argentina, 161 pesov

SOV

podporna članarina

prof. Franc Novak, Argentina, 15 pesov

Naročilnica

SLOVENSKI KULTURNI AKCIJI, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina
POPISANI se prijavljam kot NAROČNIK:

Revije MEDDOBJE za leto 1972 — GLASA SKA za leto 1972

Revije MEDDOBJE in GLASA SKA za leto 1972 — skupno.

kot PODPORNI ČLAN Slovenske kulturne akcije

OBVEŽEM se do julija 1972 poravnati naročnino ali podporno članarino.

NASLOV:

V

, dne

1972.

podpis

neodgovarjajoče — prečrtajte!

ODREŽITE, VLOŽITE V OVITEK, NASLOVITE
NA SLOV. KULT. AKCIJO IN ODPOŠLJITE!

GLAS je glasilo Slovenske kulturne akcije
Urednik Nikolaj Jeločnik, sourednika Franc
Papež in Ladislav Lenček. Za podpisane članke
odgovarja avtor. Tiska Editorial Baraga SRL
Pedernera 3253, Buenos Aires, Argentina.
Vsa nakazila na ime Ladislav Lenček, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina.
Editor responsable Slovenska kulturna
akcija (Acción Cultural Eslovana), Valentín
Debeljak, Ramón L. Falcón 4158, Buenos
Aires, Argentina.

CORREO
ARGENTINO
Suc. 6 y 7 (B)

TARIFA REDUCIDA
CONCESION 6228

R. P. I. 953701